

קפה נמס שמעורב בו מעט קפה קלוי שלא התבשל

מורנו הרב יצחק מרדכי הכהן רובין

ליל שבת קדש פ' שופטים תשע"ו

לאחרונה משווק בא"י קפה נמס שעבר תהליך בישול אלא שהוסיפו בתוכו 3% של קפה קלוי שלא עבר תהליך בישול, והיות שקפה זה דינו כאינו מבושל יש להיזהר בו מחששות בישול בשבת וכדין כל קפה שאינו מבושל וכפי שיבואר להלן. והנה נידון זה של איסור בישול קפה [שאינו מבושל] בשבת מיוסד על כמה הלכות שונות בדיני בישול בשבת והן: [א]. בישול אחר אפיה. [ב]. קלי הבישול הניתנים בכלי שני. [ג]. קלי הבישול הניתנים בכלי שלישי. [ד]. מאכלים שונים שענינו הרואות שמתבשלים גם בכלי שלישי. [ה]. קפה קלוי שאינו מבושל גרע טפי משאר מאכלים.

והנה אף שבכל אחד מהנידונים מצינו מחלוקת בין הפוסקים אבל כבר הורו גדולי ההוראה שאין ליתן קפה שאינו מבושל אף בכלי שלישי כיון שאנו נוקטים להלכה שיש בישול אחר אפיה, וכן חוששים לדעת היראים שמאכלים המוגדרים כ"קלי הבישול" מתבשלים אף בכלי שלישי, וביותר שהבישול משביח ומתקן את הקפה שעדיין לא התבשל.

ובתוך הדברים יתבאר דינם של מיני קפה שמעורבים בתוכם טעמים שונים, וכן דינם של ממתקי סוכר למיניהם.

אין בישול אחר בישול

א. קיימא לן שאין בישול אחר בישול, ונחלקו הראשונים האם יש בישול אחר אפיה, שדעת הראב"ה שאפיה דינה כבישול ולכן אין בישול אחר אפיה, ואילו דעת היראים שיש בישול אחר אפיה, והטעם שהאפיה פועלת במאכל באופן אחר שהבישול פועל בו ולכן אף במאכל שנאפה יש תוספת בבישול שנעשית בו אחר כך.

להלכה כתב השו"ע בסי' ש"ח סעיף ה' בסתמא את דעת האוסרים "יש מי שאומר דדבר שנאפה או נצלה אם בישלו אח"כ במשקה יש בו משום בישול ואסור ליתן פת אפילו בכלי שני שהיד סולדת בו", ובשם יש מתירין את דעת הראב"ה שמיקל. והרמ"א נקט להחמיר.

בישול אחר אפיה בכלי שני

ב. אף שקיימא לן שכלי שני אינו מבשל אמנם מאכלים המוגדרים כ"קלי הבישול" כתב היראים שאסור ליתנם בכלי שני שהיד סולדת בו, וכך נקטו הפוסקים למעשה. בהגדרת מה הם הדברים הנחשבים לקלי הבישול עיין מש"כ בספר ארחות שבת פרק א' סעיף מ'. ולכן אם באנו להחשיב קפה שאינו מבושל, כקלי הבישול, הרי שאסור ליתנו בכלי שני שהיד סולדת בו.

בישול אחר אפיה בכלי שלישי

ג. בדין זה של קלי הבישול מצינו מחלוקת בין הפוסקים מה דינו לעניין כלי שלישי, עיין פמ"ג מובא במשנ"ב סי' ש"ח ס"ק מ"ז, ועיין מה שכתבנו בזה בארחות שבת פרק א' הערה ק"ז.

והנה אף שהיה מקום לדון ולומר שכיון שכל דין בישול אחר אפיה שנוי במחלוקת וא"כ שמא גבי כלי שלישי יש יותר מקום להקל, אמנם זה אינו, דמאחר והרמ"א כתב שיש לאסור בישול אחר אפיה וכדעת היראים והכי קיימ"ל, וכיון שקפה קלוי שאינו מבושל ענינו הרואות שמתבשל גם בכלי שלישי, לכן יש לדון אותו כדין עלי תה שגדולי ההוראה חששו בו משום בישול אף בכלי שלישי ורביעי.

חשש נוסף שיש בקפה קלוי שדאינו מבושל

ד. עיין בשו"ת גינת ורדים [כלל ג' סימנים ב' ט'] שדן לגבי חשש בישולו בשבת, וכתב שאף אי נימא שאין בישול אחר אפיה, מ"מ קפה חמיר טפי כיון שגם לאחר שקלו אותו [והיינו שעבר כעין אפיה] מ"מ עדיין אינו ראוי לאכילה, ושאני מכל מאכל שנאפה שכבר האפיה פעלה בו שהוא ראוי לאכילה, ודן הגינת ורדים לומר בו שדינו כמאכל שנתבשל בשיעור בן דורסאי ולא נגמר בישולו [עיין שו"ת או לציון ח"ב מש"כ לאסור מטעם זה], ועיין שו"ת חת"ס אור"ח סי' ע"ד שנחלק עליו וכתב שקפה ראוי לאכילה כמות שהוא גם בלי בישול נוסף, אמנם בשו"ת מהר"י אסאד סי' ל"ד כתב שאין דרך בני אדם לאכול קפה קלוי שאינו מבושל.

ויש להוסיף בזה שאף אם לא נקבל את ההגדרה של בעל הגינת ורדים שדין הקפה הוא כמאכל שנתבשל בשיעור של בן דורסאי, מ"מ אכתי הוא בגדר מאכל שענינו הרואות שהבישול מוסיף בו שבח ויש לחשו בו משום "קלי הבישול" [לדעות שיש בישול אחר אפיה].

מיעוט הקפה לא מתבטל ברוב הקפה המבושל

ה. אף מיעוט קפה שלא נתבשל המעורב ברוב קפה שנתבשל יש בו מלאכת בישול, ואין זה שייך לדין ביטול ברוב, כיון שבהלכות בישול כל זמן שאפילו מיעוטא דמיעוטא לא התבשל יש בו בישול גמור מדאורייתא.

ואין זה שייך לנידון שמצינו גבי דבר יבש המעורב בלח שנצטנן שיש מאחרונים שדן לומר שאזלינן בתר רובא ואם רוב המאכל יבש אנו דנים זאת כיבש, [ושם הדבר נוגע לדין דאורייתא של בישול אחר בישול בלח שנצטנן], דשאני התם שהנידון הוא מה תואר המאכל יבש או לח שבזה י"ל שמאכל המעורב עם מעט נוזל שהתבשל כבר ונצטנן, תוארו הוא שהוא מאכל יבש ולא לח. אבל עד כמה שהנידון יהיה שיש מאכל יבש שמעורב במעט נוזל שלא התבשל כלל, דשם אין הנידון על הגדרת המאכל אם הוא יבש או לח, אלא הנידון האם יש בו בישול, בודאי שפשיטא שיש בו משום בישול גמור ואסור מן התורה^א.

טעמים בתוך הקפה

ו. יש לברר לגבי קפה שמעורבים מיני טעם נוספים [כדוגמת "וניל" וכדומה] האם חומרי טעם אלו עברו תהליך בישול^ב, או שמא אינם מבושלים ואז יש בהם חשש בישול, ואם חומרים אלו אינם מבושלים הרי שאז יתכן שדינם חמור טפי מקפה שכבר עבר תהליך של קליה ודינו שנוי במחלוקת הראשונים. [אלא שאכתי יש לדון מה דינם של טעמים אלו בכלי שלישי וככל הנידון של קלי הבישול בכלי שלישי שנחלקו בו גדולי הפוסקים עיין ארחות שבת פרק א' סעיף מ"א].

ז. כמו כן יש לברר מה דינם של ממתיקי סוכר למיניהם שיתכן שלא כל החומרים שבהם עברו תהליך בישול^ג, ויש לבדוק האם חומרים אלו הם חומרים כימיים שלא שייך בהם בישול כלל^ד, או שיש בהם מיני מאכל שיש לחוש בהם משום בישול. ומה שהם מתמוססים במים חמים אינו מכריח שהוא גדר בישול בדברים אלו. גם יש לברר האם לדעת החזו"א יש לחוש בהם משום קלי הבישול בכלי שלישי, וצ"ע.

^א ועיין בספר ארחות שבת פרק א' הערה קכ"ד שמצוי במלח שולחני שנערכים בו חומר [סליקון] הגורם כך שהמלח לא יתקבץ לגושים, וכתבנו שם לדון האם יש חשש בישול בחומר זה שניתן לאחר שהמלח עבר תהליך בישול, ונמצא שחומר זה לא עבר בישול. והבאנו בשם הגר"נ קרליץ שליט"א שנתן טעם נוסף להיתר מכיון שחומר זה הוא מועט ביותר ואין דעת האדם על בישולו כלל. אמנם סברא זו לא שייכא לגבי נידון הקפה דידן ששמים ממנו שלשה אחוים ורוצים וחפצים בטעמו שבא להשביח.

^ב ובפרסומים של ועדת הכשרות של העדה החרדית הובא שיש לחוש בחומרי טעם המעורבים שאינם מבושלים.

^ג גם זה נתפרסם שם שחלק ממרכיבי הממתיק לא עברו תהליך בישול. [ומובא שם שיש פס יצור מיוחד שעובר תהליך בישול גמור]

^ד שהרי פשוט שאם יכניס חתיכת מתכת בכוס תה אין בה משום בישול.